

Čija je energetska efikasnost

Čija korist, a čiji trošak?

Mart, 2025.

ČIJA JE ENERGETSKA EFIKASNOST - Čija korist, a čiji trošak?

Ovaj tekst je nastao u okviru projekta „Energetska efikasnost: javna politika, investicije, koristi“. Projekat je pripremila i sprovela RES fondacija uz podršku Hajnrih Bel fondacije.

Stavovi i mišljenja izneseni u ovom tekstu su u stavovi i i mišljenja autora i RES fondacije i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja Hajnrih Bel fondacije.

Čija korist, a čiji trošak?

Unapređenje energetske efikasnosti je veoma važno za srpsko društvo jer može istovremeno da utiče na uštedu energije, sigurnost snabdevanja energijom, smanjenje uticaja energetskog sektora na životnu sredinu i klimatske promene, održivo korišćenje prirodnih i drugih resursa, povećanje konkurentnosti privrede, poboljšanje uslova za ekonomski razvoj, a pre svega smanjenje energetskog siromaštva. Ovaj značaj je prepoznat i u pravnom okviru Republike Srbije. U Zakonu o energetske efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije¹ navodi se da efikasno korišćenje energije i unapređenje energetske efikasnosti doprinosi:

- 1) ostvarivanju ušteta energije;
- 2) sigurnosti snabdevanja energijom;
- 3) smanjenju uticaja energetskog sektora na životnu sredinu i klimatske promene;
- 4) održivom korišćenju prirodnih i drugih resursa;
- 5) povećanju konkurentnosti privrede;
- 6) poboljšanju uslova za ekonomski razvoj;
- 7) smanjenju energetskog siromaštva.

Energetska efikasnost i racionalna upotreba energije su prema tom istom zakonu u javnom interesu Republike Srbije i od posebnog značaja za Republiku Srbiju.

Srpsko zakonodavstvo u ovoj oblasti se neprekidno usklađuje sa zakonodavstvom EU pre svega kroz sprovođenje Ugovora o energetske zajednici². Ovim ugovorom su definisane obaveze strana potpisnica u većem broju oblasti vezanih za energetiku i zaštitu životne sredine uključujući klimatske promene. Jedna od obaveza koje proističu iz ovog ugovora tiče se i unapređenja energetske efikasnosti. U Integrisanom nacionalnom energetskom i klimatskom planu Republike Srbije za period do 2030. godine sa vizijom do 2050. godine³ planirano je da će finalna potrošnje energije u 2030. godini iznositi najviše 9,6 Mtoe, dok će potrošnja primarne energije u 2030. godini biti najviše 14,68 Mtoe. U 2022. godini potrošnja primarne energije je iznosila 16,415 Mtoe, a finalna potrošnje energije 9,480 Mtoe⁴. Energetski bilansi i metodologije za proračun ušteta su alati za praćenje unapređenja energetske efikasnosti. Važno je razumeti da korišćenjem oba ova alata u Republici Srbiji možemo dobiti rezultate koji ne predstavljaju verodostojno promene koje se zaista dešavaju a koje jedino mogu odslikavati javni (i privatni) interes⁵.

1 <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2021/40/4/reg>

2 <https://www.energy-community.org/legal/treaty.html>

3 <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2024/70/1>

4 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2024_02/SG_008_2024_008.htm

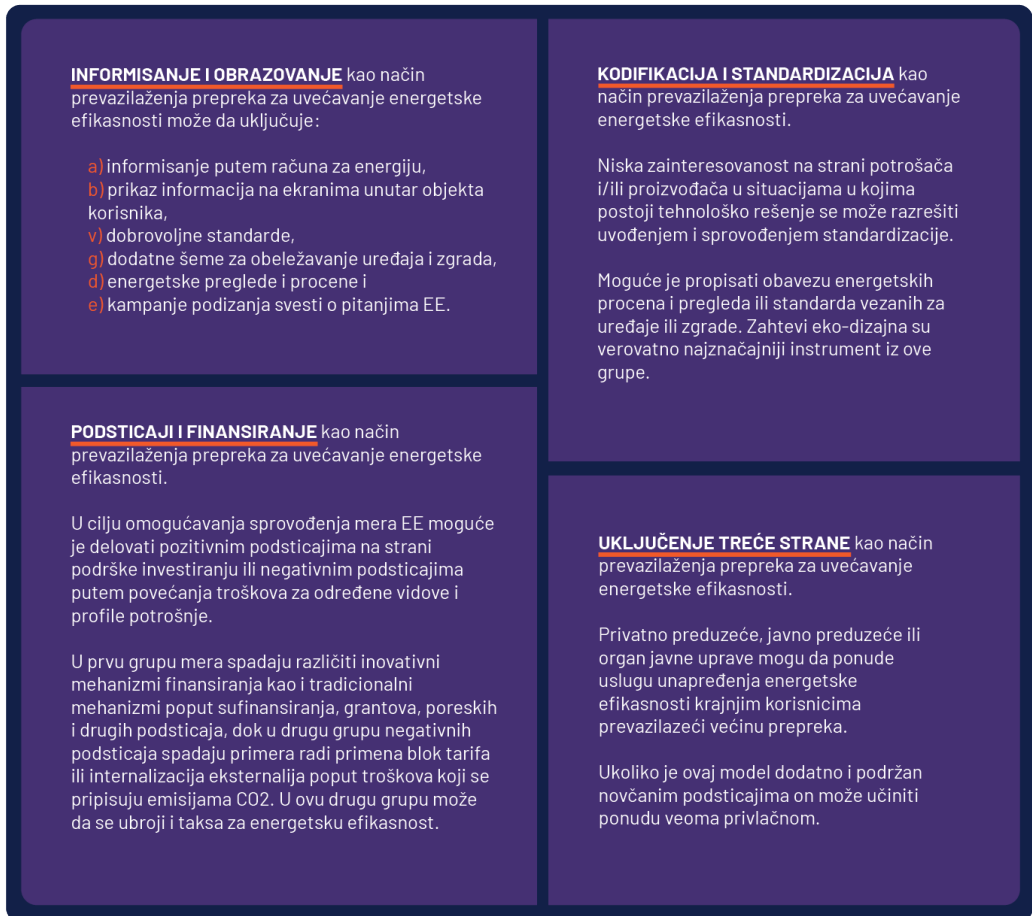
5 <https://reri.org.rs/wp-content/uploads/2024/03/RERI-Analiza-Zakona-o-ener-efikasnosti-i-rac-upot-ener.pdf>

Postoje mnogobrojni razlozi zbog kojih učesnici u lancu energetske snabdevanja ne preduzimaju mere energetske efikasnosti i obimna literatura koja se bavi tim pitanjima. Na neke od ovih prepreka zakonska rešenja i javne politike u oblasti energetske efikasnosti mogu da utiču dok druge prepreke mogu biti posledica celokupnog okvira vezanog za vladavinu prava u Republici Srbiji. Posebno je pitanje zašto bi zakonska rešenja i javne politike uvećavale privatne koristi od unapređenja energetske efikasnosti na strani preduzeća i domaćinstava koja ne pripadaju ugroženim kategorijama. Za potrebe razumevanja koliko predložena rešenja mogu da pomognu uklanjanju prepreka predložimo da čitateljka posmatra prepreke u velikim grupama⁶ koje su prikazane na *Slici 1* i *Slici 2*.

- **STRUKTURNE PREPREKE** za unapređenje energetske efikasnosti poput podeljenih podsticaja za unapređenje energetske efikasnosti vezanih za pitanja vlasništva, nesigurnosti vlasništva ili nedostatka želje za trajanjem vlasništva do trenutka povraćaja investicije u unapređenje energetske efikasnosti. U ovu grupu spadaju i transakcioni troškovi i cenovne, poreske ili druge regulatorne distorzije.
- **PREPREKE NA NIVOU PONAŠANJA** za unapređenje energetske efikasnosti uključuju i već navedene rizike vezane za sigurnost vlasništva, nedostatak ili nerazumevanje informacija o efikasnosti uređaja ili načina korišćenja uređaja i druge mnogobrojne prepreke vezane za procese odlučivanja o investicijama i procese korišćenja tehnologija.
- **DOSTUPNOST TEHNOLOGIJA, KAPITALA I ZNANJA** obuhvata i dostupnost određenih proizvoda na tržištu, uverenja da samo visoke investicije omogućavaju energetske uštede, nestručno instaliranje i održavanje opreme i nedovoljnu raspoloživost sredstava.

Slika 1 Prepreke za unapređenje energetske efikasnosti

6 https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/dotcom/client_service/sustainability/pdfs/a_compelling_global_resource.ashx

Slika 2 Rešenja za unapređenje energetske efikasnosti

Kako smo ukazali u našim prethodnim radovima iz serijala Čija je energetska efikasnost, javne politike koje se sprovode ili su u pripremi uvećavaju privatne koristi od unapređenja energetske efikasnosti na strani domaćinstava koja ne pripadaju ugroženim kategorijama. Istovremeno, ukupno finansiranje javnih dobara je veoma ograničeno, odgovornost javnih organa i profesionalaca je niska kao i transparentnost kreiranja i implementacije politike.

Kao što smo već pisali⁷ Republika Srbija se sprema da se zaduži kod Evropske banke za obnovu i razvoj u iznosu od 50 miliona evra dok će poreski obveznici zemalja koje pružaju

7 <https://resfoundation.org/rs/cija-je-energetska-efikasnost-slucaj-daljinske-pomoci-daljinskom-grejanju/>

Republici Srbiji međunarodnu pomoć dodati još 15 miliona evra za energetska sanaciju stambenih zgrada priključenih na sisteme daljinskog grejanja u 14 lokalnih samouprava u Republici Srbiji⁸. **Podrška dobrostojećim građanima da unaprede energetska efikasnost usluge čiji je udeo u ukupnoj finalnoj potrošnji energije mali i koja se odvija na način koji ne predstavlja dobru globalnu praksu nije ni najefikasniji ni najpošteniji način da se pristupi trošenju javnog novca za ostvarivanje energetska efikasnosti kao javnog dobra.**

Pisali smo i o tome⁹ da poreski obveznici Republike Srbije su-finansiraju i energetska sanaciju domaćinstava širom Republike Srbije¹⁰ kroz petogodišnji projekat Ministarstva rudarstva i energetike i Svetske banke¹¹ „Čista energija i energetska efikasnost za građane“ kojim se obezbeđuju subvencije domaćinstvima za sprovođenje mera energetska efikasnosti. Projekat se sprovodi kroz javne pozive koje raspisuje Ministarstvo rudarstva i energetike i jedinice lokalne samouprave. 50 miliona dolara je obezbeđeno iz zajma dok će još nekoliko desetina miliona dolara¹² obezbediti jedinice lokalne samouprave u svojim budžetima. **Dizajn poziva je takav da usmerava najviše javnih sredstava obezbeđenih ovim zajmom ka onima koji mogu da potroše najviše novca.** Relativno učešće građana se smanjuje što je traženi iznos i broj mera veći¹³. Kao rezultat ovakvog dizajna dobili smo na jednom mestu korisnika koji je dobio 65% potrebnog novca iz zajma (oko 20 hiljada evra) za sprovođenje čak osam od dostupnih deset mera energetska efikasnosti na svojoj kući. U svim lokalnim samoupravama najviše javnog novca je pripalo manjem broju korisnika koji su mogli da izdvoje najviše sopstvenih sredstava.

Povećana javna potrošnja iz nacionalnog budžeta i budžeta za podršku razvoju za privatna poboljšanja energetska efikasnosti zahteva pojačan nadzor od strane nosilaca javnih dobara. Ova potreba se javlja u trenucima u kojima se posebno vodi računa o marljivosti javne uprave, a stotine političkih aktera sa ograničenim prethodnim iskustvom i ograničenim razumevanjem sektora su ili bi mogli biti izabrani za predstavnike građana u različitim predstavničkim telima.

Prilika je da svi zajedno razumemo kako su se stekle političke volje lokalnih samouprava, Republike Srbije, Evropske banke za obnovu i razvoj, Međunarodne banke za obnovu i razvoj i drugih činilaca oko ovako osmišljene intervencije. To je naročito važno za buduće kreatore javnih politika dobre energije u novom srpskom društvu.

8 <https://www.mre.gov.rs/tekst/2437/projekat-energetska-sanacija-stambenih-vise-porodичnih-zgrada-priključenih-na-sistem-daljinskog-grejanja-javni-esco-projekat-.php>

9 <https://resfoundation.org/rs/cista-energija-za-neke-gradjane/>

10 <https://www.mre.gov.rs/tekst/2437/projekat-energetska-sanacija-stambenih-vise-porodичnih-zgrada-priključenih-na-sistem-daljinskog-grejanja-javni-esco-projekat-.php>

11 Međunarodne banke za obnovu i razvoj

12 Tačan iznos će zavistiti i od strukture lokalnih samouprava koje dobiju podršku

13 https://www.mre.gov.rs/extfile/sr/4536/POGM_mart24-%20prevod%20srpski.pdf

